
RECENSIÓ

GIBBS, John C. (2014³)

Moral development & reality. beyond the theories of Kohlberg, Hoffman, and Haidt

Nova York: Oxford University Press, 355 pp.

Aquest és, sens dubte, un llibre –*Moral development & reality. beyond the theories of Kohlberg, Hoffman, and Haidt* (Desenvolupament moral i realitat. més enllà de les teories de Kohlberg, Hoffman i Haidt)– de gran envergadura i transcendència. L'envergadura es pot apreciar en el fet que l'autor, qui ha escrit més de 80 articles o capítols de llibres sobre diferents aspectes del desenvolupament moral, en aquest text ens ofereix un compendi de la seua obra. I la transcendència es fa palesa no solament per la importància dels temes que tracta, com el comportament prosocial, el tractament dels joves antisocials i el sentit últim de la moralitat, sinó també per la profunditat o la propietat de l'anàlisi. Perquè sent el desenvolupament moral un tema tan exigent des del punt de vista epistemològic, en aquesta àrea els simples inventaris d'estudis experimentals o resultats estadístics tendeixen a ser confusos o de poca utilitat. Però si bé Gibbs està al dia amb la literatura empírica, el fil de la seua argumentació no gira entorn d'aquesta, sinó entorn de l'espínosa qüestió del grau o del sentit en què es pot dir que certs coneixements morals són vertaders o objectius. No debades el títol del text fa referència a la realitat.

En aquest últim sentit, és clar que l'enfocament de Gibbs preserva diversos components fonamentals del llegat de Lawrence Kohlberg, encara que ja des dels anys 70 també havia començat a proposar la revisió d'altres, sobretot els relacionats amb el desenvolupament moral adult i allò que Kohlberg anomenava el «nivell postconvencional»; nivell que Gibbs descarta, distingint més aviat entre el desenvolupament moral «estàndard», el qual abasta (amb certes reformulacions o adaptacions) les quatre primeres etapes descrites per Kohlberg, i el desenvolupament moral «existencial», que pot superposar-se a l'estàndard, a partir de l'adolescència, però que en tot cas no procedeix segons etapes, en el sentit estricte o piagetiana del terme.

Una altra manera en què Gibbs procura actualitzar o reconsiderar el llegat kohlbergià és equilibrant la importància que s'ha de concedir als aspectes cognitius i afectius del desenvolupament moral. Així, el primer terç del llibre, aproximadament, es dedica a discutir detalladament les congruències i les discrepàncies entre la teoria kohlbergiana i les teoritzacions de Martin Hoffman sobre el desenvolupament de l'empatia i la seua significació moral.

Un dels afegits a la tercera edició d'aquest text és un capítol (el segon) i diverses referències dedicades als plantejaments de Jonathan Haidt, qui afirma haver aconseguit una «nova síntesi» de la psicologia moral i que, certament, ha aconseguit gran popularitat entre el públic estatunidenc. Gibbs reconeix com a estimulants alguns dels desafiaments o raonaments de Haidt, com són l'èmfasi sobre el processament ràpid i preconscient o emotiu d'una situació, i la necessitat de parar esment als aspectes filogenètics i neurològics de les emocions vinculades amb la moralitat. «No obstant açò, en una anàlisi final, les importants limitacions de la teoria de Haidt (un biaix negatiu, la negació de la prescriptivitat i el relativisme moral) n'eclipsen les contribucions»¹ (p. 38). Efectivament, en la meua modesta opinió, encara que els treballs de Haidt no estan desproveïts de mèrit, pel que fa al llegat kohlbergià, la seua «síntesi» és més aviat una caricatura o una distorsió grossera d'aquest. I des del punt de vista de l'educació moral, el marcat relativisme dels seus plantejaments els torna irrellevants. Dit d'una altra manera, pel fet de pràcticament reduir la moralitat a qüestions de gust o de retòrica, el pensament de Haidt podrà resultar molt popular en l'arena política nord-americana, però serveix de molt poc per a encarar els problemes de fons de l'educació moral o de l'ètica en general.

En el segon terç del llibre, encara que també hi ha aportacions teòriques interessants, l'èmfasi recau més aviat en l'aplicació de l'enfocament elaborat prèviament als dos grans extrems de la relació entre el comportament i la moralitat: el comportament prosocial i el comportament antisocial. Particularment esclaridora, segons la meua manera de veure-ho, és l'anàlisi d'un cas tristament cèlebre, el de Timothy McVeigh, qui el 1995 va volar un edifici governamental a la ciutat d'Oklahoma i va deixar un balanç de 168 morts i més de 600 ferits. Si bé McVeigh va clamar haver actuat justicierament, en venjança per les morts ocorregudes exactament dos anys abans, en el setge de Waco, l'anàlisi de Gibbs mostra clarament que McVeigh no va ser de cap manera un «exemplar moral», sinó una persona amb una fermesa personal considerable al servei d'un sentit moral greument immadur i distorsionat per l'odi.

De fet, el cas de McVeigh, certament inusual des d'un punt de vista estadístic, il·lustra de manera eloqüent els tres grans trets que caracteritzen els delinqüents juvenils: un retard del desenvolupament moral; distorsions cognitives egocèntriques; i habilitats socials deficitàries. Mentre que el capítol 7 es dedica a aprofundir en aquesta caracterització, el capítol 8 presenta un enfocament cognitiu conductual i diverses eines específiques per al tractament del comportament antisocial entre joves. Tot açò integrat dins d'un model anomenat EQUIP,

1. «In the final analysis, however, the serious limitations (negative skew; exclusion of prescriptivity; moral relativism) of Haidt's theory overshadow its contributions».

el qual ha sigut implementat o adaptat en diverses institucions dels Estats Units i Europa, amb beneficis importants quan l'entrenament del personal i el nombre de sessions per setmana són adequats. En una de les avaluacions, per exemple, el percentatge de reincidència un any després va ser del 15% en el grup experimental, mentre que el del grup control va ser d'un 40,5% (p. 202-203).

Per si tot el que s'ha dit fóra poc, abans de tancar el text Gibbs passa revista a dos casos d'experiències properes a la mort i al profund canvi o creixement moral que van significar per als qui les van viure. Segons el parer d'un il·lustre investigador de la psicologia moral, amb qui vaig tenir el plaer de conversar en un dels congressos anuals de l'Associació per a l'Educació Moral (i a qui no ve al cas identificar ací), aqueixa part de l'argumentació de Gibbs seria la «més feble» del llibre; punt de vista que no compartisc encara que, com és obvi, la significació última de la vida i de la mort són temes que difícilment poden abordar-se mitjançant dissenys experimentals acurats o els paquets estadístics més innovadors. Però tal com jo ho veig, una psicologia moral que pretenga eludir aquesta classe de temes, o que es limite a respondre que aquests significats depenen del cristall local o cultural amb què es miren, senzillament no mereix ser considerada una psicologia moral. D'altra banda, al meu judici, en l'anàlisi que fa Gibbs d'aquest tipus d'experiències no hi ha res d'estrafolari o de fantasies, ni tampoc cap pas de «contraban» cap al terreny de la religió. Perquè si bé el que pot haver-hi més enllà de la vida certament no està al nostre abast com a investigadors de les ciències humanes, les circumstàncies objectives de les experiències properes a la mort i els canvis psicosocials que es puguen desencadenar arran d'aqueixes experiències, són perfectament susceptibles de ser documentats i analitzats amb rigor.

En qualsevol cas, jutgen els lectors per si mateixos quant certs o quant inaudits són els arguments fonamentals de Gibbs: «Si [com assumisc ací] la vida està profundament interrelacionada, si d'alguna manera som part l'un de l'altre, llavors posar-se en el lloc d'un altre no és tan sol experimentar l'altre, sinó també experimentar part d'un mateix. I ajudar o fer mal a altres és, en última instància, ajudar-se o fer-se mal un mateix» (p. 237).

En fi, pel que fa a aquest comentarista, ens trobem sens dubte amb un dels llibres de psicologia moral més autoritzats i valuosos que s'hagen escrit, i ací tan sols em queda expressar el meu desig que es traduisca, tan aviat com siga possible, al castellà, al català i a qualsevol altra comunitat lingüística on el sentit de la vida i l'educació moral siguem temes de reflexió, debat o investigació sistemàtica.

Levy Farías*

* Universidad Central de Venezuela, e-mail: <fariaslevy@gmail.com.>.

